

УДК 32(303)

Стан геополітичних досліджень в українській науці

О.В. ДАШЕВСЬКА

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпропетровськ, Україна,
E-mail: dashevskay@mail.ru**Авторське резюме**

Інтенсивність і різноманітність політичних і геополітичних процесів, що відбуваються в Україні, дають велику емпіричну базу для геополітичних досліджень. Разом з тим, популярність даної наукової течії залишається суто популістською, передаючи науці лише чверть всіх досліджень. Метою дослідження є розгляд динаміки та специфіки геополітичних досліджень у сучасній українській політичній думці.

У роботі зроблено огляд дисертаційних досліджень вітчизняних вчених. Відмічено, що більша частина робіт припадає на політичні науки за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. Виділено основні тенденції у вітчизняних геополітичних дослідженнях:

1. Визначення місця України на геополітичній мапі світу через аналіз геополітичного положення та історико-політологічні дослідження;

2. Дослідження регіональних проблем, двосторонніх відносин між країнами;

3. Дослідження загальних питань міжнародної безпеки, тероризму та ролі України в системі міжнародної безпеки;

4. Аналіз етнополітичних проблем всередині України та їх вплив на міжнародні відносини;

5. Дослідження євроінтеграційних прагнень України як єдино правильних з точки зору геополітичного положення;

6. Загальні геополітичні дослідження, в яких розглядаються практики застосування тих чи інших теорій і концепцій геополітики у різні часи та різними країнами світу.

Аналіз представлених дисертаційних досліджень та іншої наукової літератури вітчизняних авторів говорить лише про першу ступінь засвоєння такої важливої політичної науки, як геополітика.

Ключові слова: геополітика, Україна, геополітичні дослідження, наука, геополітичні напрямки, дисертації, політичні науки.

Geopolitical research in ukrainian science

O.V. DASHEVS'KA

Alfred Nobel university in Dnipropetrovsk, Dnepropetrovsk, Ukraine,
E-mail: dashevskay@mail.ru**Abstract**

The intensity and diversity of political and geopolitical processes in Ukraine give greater empirical basis for Geopolitical Studies. However, the popularity of this research is purely populist currents, leaving only a quarter of all science research. The aim of the study is to examine the specific dynamics and geopolitical studies in modern Ukrainian political thought.

This paper reviews the dissertation research of local scientists. It was noted that most of the work falls on political sciences, specialty 23.00.04 - political problems of international systems and global development. The main trends in domestic geopolitical studies:

1. Identification of Ukraine's place on the geopolitical map of the world by analyzing the geopolitical position and historical and political research;

2. Study regional issues, bilateral relations between countries;

3. Research general issues of international security, terrorism and the role of Ukraine in the system of international security;

4. Analysis of ethnic and political problems in Ukraine and their impact on international relations;

5. Investigation euro integration aspirations of Ukraine as the only right in terms of the geopolitical position;

6. General geopolitical studies that examined the practice of various geopolitical theories and concepts in different times and different countries.

The analysis presented dissertations and other scientific literature suggests domestic authors only the first stage of mastering such important political science as geopolitics.

Key words: Geopolitics, Ukraine, geopolitical research, science, geopolitical trends, theses, Political Science.

Постановка проблеми. В українській політичній науці і геополітиці спостерігаються дві тенденції: перша – це заперечення усього «радянського», російського і копіювання або наслідування західних шкіл; друга – це заперечення усього західного і наслідування росій-

ських колег. Відповідно, в такій боротьбі сформуватися повноцінній геополітичній школі, яка має власні погляди на проблеми, досить складно. В той же час інтенсивність і різноманітність політичних та геополітичних процесів, що відбуваються в Україні, дають велику ем-

© О.В. Дашевська, 2016

піричну базу для досліджень, а результати можуть внести значний вклад у розвиток світової геополітичної науки.

Аналіз досліджень і публікацій. Варто відзначити великий внесок у розвиток української політичної та геополітичної науки таких вітчизняних діячів, як М. Драгоманова, М. Грушевського, В. Липинського, С. Рудницького, Ю. Липи, І. Лисяка-Рудницького та інших, які розглядали окремі аспекти сполучення геополітичних ідей з політичними процесами та інститутами, розбудову України крізь призму ліберально-ідеологічної концепції. Водночас значний період часу (майже століття) українська геополітична наука залишалась під «залізною завісою» СРСР і тільки з отриманням країною незалежності почала відроджуватись. Серед сучасних вітчизняних науковців можна назвати О. Білоруса, В. Копійко, Ю. Макара, Г. Перепелицю, А. Романюка, С. Федуняка та інших.

Доволі інформативну підбірку праць українських вчених, які стосуються тих чи інших аспектів геополітики, наводять О. Заремба та О. Федоренко у своїй праці «Вітчизняна геополітична думка як явище політичної ідентичності українського народу у ХХ на початку ХХІ століття». Так, названі автори виділяють «цінний внесок у вивчення геополітичних ідей ... праць І. Кураса, М. Михальченка, О. Майборода, Ф. Рудича, О. Заремби, М. Поповича, Ю. Левенця, В. Литвина, Л. Шкляра, Ю. Шаповала», а також праць, «у яких здійснюється комплексний історико-політологічний та соціально-філософський аналіз проблем української державності – В. Крисаченка, М. Михальченка, М. Панчука» [3, с. 7].

Мета дослідження – розгляд динаміки та специфіки геополітичних досліджень у сучасній українській політичній науці.

Виклад основного матеріалу. Огляд дисертаційних досліджень вітчизняних учених за останні 15 років показує наявність заці-

кавленості до геополітики з боку різних наук – політичних, географічних, філософських економічних, історичних, юридичних. Так, за електронним запитом «геополітика» (без урахування закінчення) в базі даних авторефератів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського було видано 855 результатів, з яких 174 автореферати дисертацій з 1999 по 2011 роки. Починаючи з 2012 року у даній базі досліджень з тегом «геополітика» не знайдено. Розподіл дисертацій за галузями наук представлено на рис. 1.

Як видно з рис. 1 найбільша кількість робіт припадає на політичні науки, але разом з тим, дослідженням геополітичних питань присвячено й багато праць в історичних науках – 33%, що говорить про більшу зацікавленість науковців у розгляді геополітичної ретроспективи нашої держави та світу. Зрозуміло, що геополітика безпосередньо пов'язана і з економічними науками, особливо з міжнародними економічними відносинами – 12% усіх геополітичних досліджень припадає на економічну галузь. Філософські та релігійні аспекти геополітики займають 9% українських геополітичних досліджень. З точки зору географії, юриспруденції, держави і права, культури та філології геополітика виявилась недостатньо затребуваною проблематикою наукових досліджень серед українців – по 2%.

Більша частина робіт з політичних наук з досліджуваної проблематики була захищена за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку, найменша – за спеціальністю 23.00.05 – етнополітологія та етностановознавство (рис. 2).

Найбільший інтерес для нас становить тематика дисертаційних досліджень у рамках політичних наук (табл. 1).

Більша частина представлених робіт розглядає конкретно регіональні проблеми – Чорноморський регіон, арабський регіон, центральноазійський регіон, ЄС, Придністров'я,

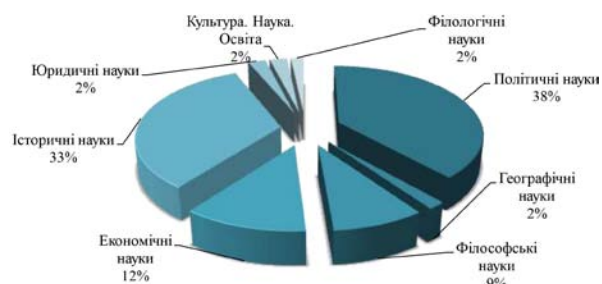

Рис. 1. Розподіл захищених дисертацій за галузями наук, 1998 – 2011 рр.

Джерело: Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського [8]

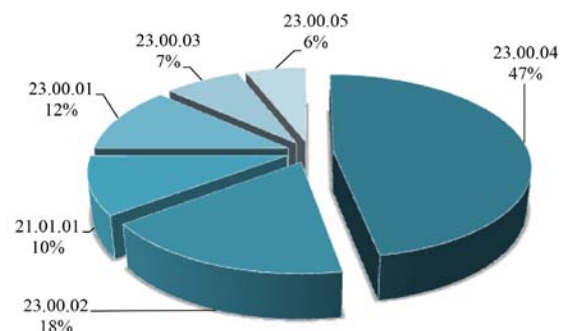

Рис. 2. Розподіл захищених дисертацій досліджень з політичних наук за спеціальностями, 1998 – 2011 рр.

Джерело: Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського [8]

Таблиця 1

Тематика дисертаційних досліджень з питань геополітики в рамках політичних наук (фрагмент)

№ з/п	Тема	Автор, рік	Провідна установа	Шифр спеціальності	Основні положення
1	Формування етнічної ідентичності домінуючих акторів Криму: політико-культурологічний аспект [13]	Ю. О. Білецька, 2011	Тавр. нац. ун-т ім. В.І. Вернадського	23.00.05	Досліджено формування етнічної ідентичності домінуючих акторів Криму під впливом діяльності політичних акторів та інститутів у сфері культури. Вивчено геополітичний символізм Криму й його вплив на формування етнічної ідентичності. Висвітлено символічну роль Росії та Туреччини для кожної з етнічних спільнот в процесі етнічної ідентифікації.
2	Моделі безпеки у Чорноморському регіоні в сучасних міжнародно-політичних концепціях [7]	О. В. Бебешко, 2011	Тавр. нац. ун-т ім. В.І. Вернадського	23.00.04	Проаналізовано моделі - похідні від американських концепцій "просування демократії та підтримання геополітичного плюралізму в Євразії ", "Великого Чорноморського регіону", проекту "Великої Європи" й Європейської політики сусідства, турецьких "модерністських" і "націоналістичних" підходів, російських концепцій "атлантизму", "державництва" та "неосєвразійства", українських підходів у контексті євро-атлантичного й європейського векторів політики, збереження нейтрального статусу, посилення інтеграції в межах Православно-Східнослов'янської цивілізації.
3	Етнополітичний конфлікт у Придністров'ї в контексті українсько-молдовських міждержавних відносин [4]	В. В. Кошур, 2011	НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса	23.00.05	Визначено причини конфліктогенності та геополітичне значення Придніпровського регіону Молдови в постбіполярній геополітичній системі. Висвітлено досвід українсько-молдовського співробітництва у вирішенні питань нормалізації суспільних відносин у регіоні на принципах забезпечення територіальної цілісності та державного суверенітету Республіки Молдова. Сформульовано пропозиції, врахування яких, на думку автора, сприятиме мінімізації суспільних загроз, пов'язаних з етнополітичним конфліктом у Придністров'ї, та формуватиме необхідні передумови досягнення євроінтеграційних цілей України та Молдови.

4	Трансформація арабських країн в контексті процесів глобалізації [12]	Ж. Б. Ігошина, 2011	Нац. ун-т "Одес. юрид. акад."	23.00.04	<p>Проаналізовано фактори впливу процесів глобалізації на суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток арабських країн, зокрема, на демократизацію арабських режимів, процеси регіональної інтеграції, вирішення гендерного питання, розвиток інформаційно-комунікативних технологій та регіональну безпеку.</p> <p>Однією з найгостріших проблем для арабських країн на сучасному етапі залишається проблема тероризму та боротьби з ним. Проаналізовано традиційні та структурні джерела нестабільності, а також вплив арабських "повстань" 2011 року на геополітичну трансформацію близькосхідного регіону.</p>
5	Політико-системні виміри геоелектронічної кризи [9]	Н. С. Полубатко, 2011	НАН України ; Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин	23.00.04	<p>Досліджено системні особливості сучасних міжнародних відносин і глобальної економічної кризи, а також виокремлено її головні політичні й економічні чинники.</p> <p>Досліджено геополітичні виміри глобальної економічної кризи, зокрема, її вплив на реалізацію геостратегій провідних держав світу, таких, як США, Росія та Китай, які, на думку політологів, визначають ієрархічну конфігурацію посткризової міжнародної системи та впливатимуть найбільше на зовнішню політику України.</p>
6	Стратегії "м'якої сили" в геополітиці Сполучених Штатів Америки, Європейського Союзу та Російської Федерації [11]	А. В. Луденко, 2010	НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин	23.00.04	<p>Проаналізовано еволюцію концепцій "м'якої сили" у геополітиці та міжнародних відносинах. Проаналізовано особливості стратегій "м'якої сили" США, ЄС та РФ, виокремлено спільні та принципово відмінні характеристики "м'якого" домінування, які полягають у спільності доктринальних положень щодо "м'якої сили" як вагомому складову зовнішньої та безпекової політики, відмінності підходів до їх практичної реалізації.</p>

7	Політичні імперативи позиціонування України в міжнародному інформаційному просторі [10]	О. В. Петкова, 2010	Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин НАН України	23.00.04	Систематизовано базові визначення інформації та виявлено генезу впливу інформації на міжнародні політичні відносини. Проаналізовано становлення, розвиток і впровадження інформаційних технологій у цілому в суспільному житті та конкретно в міжнародній політиці. Розглянуто сучасну інформаційну систему на трьох рівнях. Досліджено одну з нових функцій інформаційного простору - імідж-функцію та показано специфіку даної функції для України з урахуванням геополітичного положення й історичного розвитку держави.
8	Центральноазійський вектор політики КНР у галузі регіональної безпеки в постбіполярний період [14]	П. С. Ленський, 2010	Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин НАН України	23.00.04	Досліджено динаміку розвитку зовнішньої політики КНР з питань забезпечення регіональної безпеки в Центральній Азії. Виявлено та проаналізовано сучасні міжнародно-політичні виклики. Запропоновано нову інтерпретацію парадигмальних аспектів безпекової політики КНР з урахуванням геополітичних трансформацій і формування підсистеми міжнародних відносин в регіоні Центральної Азії за умов глобалізації.
9	Центр-периферійні відносини в територіально-політичній системі держави з позицій просторової ідентифікації [15]	В. М. Лісовський, 2007	Миколаїв. держ. гуманіт. ун-т ім. П. Могили	23.00.02	Досліджено проблему співвідношення центру та периферії у територіально-політичній системі держави в аспекті просторової ідентифікації. Значну увагу приділено вивченню процесу трансформації системи центр-периферійних відносин внаслідок формування нових геополітичних, геокультурних і геоекономічних чинників політичного простору . Досліджено ієрархію просторових ідентичностей у регіональному розвитку сучасної України та проаналізовано особливості геокультурного та геоекономічного простору в контексті центр-периферійних відносин у межах сучасного адміністративно-територіального устрою.

Кавказ, Закарпаття тощо. Достатньо робіт представляє дослідження українського питання в геополітиці, разом з тим, більша частина таких робіт акцентує увагу на двосторонніх відносинах з країнами світу та на питаннях етнонаціональних конфліктів та проблем із самовизначенням. Є роботи присвячені питанням міжнародної та національної безпеки. І лише декілька робіт, основною науковою проблемою в яких виступають саме геополітика та геополітичні фактори. Можна виділити наступні основні тенденції у вітчизняних геополітичних дослідженнях, які склались протягом 1999 – 2011 рр.:

1. Спроба визначення місця України на геополітичній мапі світу через аналіз геополітичного положення та історичні дослідження становлення української державності, пошуки національної ідеї – О.В.Петкова (2010), О.З.Ярошко (2010), О.О.Проскуріна (2009), Ю.М.Пазиніч (2007), В.М.Лісовський (2007), О.М.Яхно (2006), А.М.Зленко (2006), Г.О.Палій (2005), Ю.І.Шмаленко (2002), В.А.Булгаков (2002), Р.Й.Романюк (2001), М.С.Кармазіна (1999) та інш.;

2. Дослідження регіональних проблем, двосторонніх відносин між країнами – О.В.Бєбешко (2011), Ж.Б.Ігошина (2011), П.С.Лєнський (2010), Д.Б.Грегїрчак (2010), Н.П.Гордіюк (2010), О.В.Шевчук (2009), І.В.Вївчар (2009), І.В.Петрова (2007), Я.І.Тимків (2007), Кан Ден Сїк (2007), Р.В.Стадніченко (2005), Р.О.Козубський (2005), І.В.Ткаченко (2005), С.В.Глебов (2002) та інш.;

3. Акцентування уваги на загальних питаннях міжнародної безпеки, тероризму та ролі України в системі міжнародної безпеки – В.В.Петров (2010), І.А.Храбан (2008), В.М.Вакулич (2008), А.О.Мїшин (2006), В.О.Шишкіна (2006), В.М.Вдовенко (2006), Д.Є.Ключко (2005), Т.С.Стародуб (2005), Ю.В.Марченко (2005), О.С.Бодрук (2003), В.Ф.Смоляннюк (2001) та інш.;

4. Концентрація уваги на етнополітичних проблемах всередині України та їх вплив на міжнародні відносини – О.Ю.Бїлецька (2011), В.В.Коцур (2011), О.О.Котелянець (2010), О.О.Бїрюкова (2007), В.О.Котїгоренко (2005) та інш.;

5. Домїнування підтримки євроїнтеграційних прагнень України як єдино пра-

вильних з точки зору геополітичного положення – М.М.Алієв (2006), Ж.О.Панченко (2006), О.В.Снігир (2004), А.В.Соболев (2004), С.Д.Василенко (2002) та інш.;

6. Роботи загальногеополітичного характеру, в яких розглядаються практики застосування тих чи інших теорій і концепцій геополітики у різні часи та різними країнами світу – А.В.Луценко (2010), А.М.Годлюк (2009), О.Б.Кандюк (2007), Р.М.Рукомеда (2007), В.Л.Кирик (2007), В.А.Ткачук (2006), С.І.Тихомїров (2000) та інш.

Необхідно відмітити майже повну відсутність робіт, присвячених аналізу суспільно-політичних відносин (тут не береться до уваги економіка) з Російською Федерацією, іншими країнами СНД. Щодо підручників з геополітики, то тут також невеликий доробок. Найбільш затребуваними є підручники з політичної географії та геополітики (А.Г.Гольцов, М.С.Дністрянський) [1,2]. Одними з перших підручників з геополітики в незалежній Україні є навчальний посібник від авторів В.В.Мадїсона та В.А.Шахова «Сучасна українська геополітика» [6] та «Геополітика: Підручник» колективу авторів А.І.Кудряченко, Ф.М.Рудич та В.О.Храмов [5].

Починаючи з 2013 року в Україні знов актуалїзувалось геополітичне питання в різних його аспектах. За пошуком у базї даних Google Scholar на запит «геополітика» українською мовою було видано 13100 результатів, російською мовою – 13200 за період 1999-2015 рр., зокрема з 2013 по 2015 рр. – 3470 українською і російською мовами і 16000 – англїйською мовою. За 2015 рік база даних Google Scholar видала результат 913 українською та російською мовами і 6000 – англїйською.

Висновки. Проведений статистичний огляд говорить про наявність певних проблем в українській геополітичній науці і взагалі, в наукових дослідженнях. Майже вікове перебування у складі СРСР після його розпаду так і не навчило Україну самостійності – самостійності не тільки в соціально-економічному житті та політичній організації громади, а і в самостійності обрання напрямів наукових пошуків, досліджень. Аналіз представлених дисертаційних досліджень та іншої наукової літератури вітчизняних авторів говорить лише про першу ступінь засвоєння такої важливою політичної науки, як геополітика.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Геополітика: навч. посібник / М.С. Дністрянський; МОНМС України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2011. – 434 с.
2. Гольцов А.Г. Геополітика та політична географія: підручник / А.Г. Гольцов. – К.: ЦУЛ, 2012. – 415 с.
3. Заремба О.В. Вітчизняна геополітична думка як явище політичної ідентичності українського народу у ХХ – на початку ХХІ столїття [Електронний ресурс] / О.В. Заремба, О.А. Федоренко. – К., 2010. – 253 с. – Режим доступу: smoloskur.org.ua/bulPDF/Monograph.pdf. – Назва з екрана.
4. Етнополітичний конфлікт у Придністров'ї в контексті українсько-молдовських міждержавних відносин:

- автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.05 / В. В. Коцур; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. – К., 2011. – 18 с.
5. Кудряченко А.І. Геополітика: Підручник / А.І. Кудряченко, Ф.М. Рудич, В.О.Храмов. – К.: МАУП, 2004. – 296 с.
6. Мадіссон В.В. Сучасна українська геополітика: Навч. посібник для студентів гум. спец. вузів / В.В. Мадіссон, В.А. Шахов. – К.: Либідь, 2003. – 180 с.
7. Моделі безпеки у Чорноморському регіоні в сучасних міжнародно-політичних концепціях: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / О.В. Бебешко; Таврійський нац. ун-т ім. В.І. Вернадського. – Сімф., 2011. – 20 с.
8. Офіційний веб-сайт Національної бібліотеки імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
9. Політико-системні виміри гео економічної кризи: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / Н.С. Полубатко; НАН України; Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2011. – 18 с.
10. Політичні імперативи позиціонування України в міжнародному інформаційному просторі: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / О. В. Петкова; Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин НАН України. – К., 2010. – 20 с.
11. Стратегії «м'якої сили» в геополітиці Сполучених Штатів Америки, Європейського Союзу та Російської Федерації: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / А.В. Луценко; НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2010. – 20 с.
12. Трансформація арабських країн в контексті процесів глобалізації: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / Ж.Б. Ігошина; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – О., 2011. – 19 с.
13. Формування етнічної ідентичності доміантних спільнот Криму: політико-культурологічний аспект: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.05 / Ю.О. Білецька; Таврійський нац. ун-т ім. В.І. Вернадського. – Сімф., 2011. – 19 с.
14. Центральнаоазійський вектор політики КНР у галузі регіональної безпеки в постбіполярний період: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / П.С. Ленський; НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2010. – 21 с.
15. Центр-периферійні відносини в територіально-політичній системі держави з позицій просторової ідентифікації: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / В.М. Лісовський; Миколаїв. держ. гуманіт. ун-т ім. П. Могили. – Миколаїв, 2007. – 21 с.

Стаття надійшла до редакції 29.12.2015

REFERENCES:

1. *Dnistryans'kyi M. S.* Heopolityka : navch. posib. (Geopolitics: teach. guidances). *MONMS Ukrayiny*, L'viv, nats. un-t im. I. Franka. - L., 2011. - 434 p.
2. *Hol'tsov A.H.* Heopolityka ta politychna heohrafiya : pidruchnyk (Geopolitics and Political Geography: textbook). – Kyiv : *TsUL*, 2012 . – 415 p.
3. *Zarembo O.V., Fedorenko O.A.* Vitchyznyana heopolitychna dumka yak yavlyshche politychnoyi identychnosti ukrayins'koho narodu u XX na pochatku XXI stolittya (Domestic political thought as something political identity of the Ukrainian people in the XX century at the beginning XXI century). – Kyiv, 2010. – 253 p. – Access mode: smoloskyp.org.ua/bulPDF/Monograph.pdf . – Name of the screen.
4. *Kotsur V. V.* Etnopolitychnyy konflikt u Prydnistrov'yi v konteksti ukrayins'ko-moldovs'kykh mizhderzhavnykh vidnosyn (Ethno-political conflict in Transnistria in the context of Ukrainian-Moldovan intergovernmental relations); *NAN Ukrayiny, In-t polit. i etnonats. doslidzh. im. I. F. Kurasa.* - K., 2011. - 18 p.
5. *Kudryachenko A.I.* Heopolityka : Pidruchnyk (Geopolitics: textbook). – K.: *MAUP*, 2004. – 296 p.
6. *Madisson V.V., Shakhov V.A.* Suchasna ukrayins'ka heopolityka (The modern Ukrainian geopolitics): *Navchal'nyy posibnyk dlya studentiv hum.spets.vuziv.* - Kyiv : *Lybid'*, 2003. – 180 p.
7. *Bebeshko O. V.* Modeli bezpeky u Chornomors'komu rehioni v suchasnykh mizhnarodno-politychnykh kontseptsyakh (Models security in the Black Sea region in the current international political concepts); *Tavr. nats. un-t im. V.I. Vernads'koho.* — Simf., 2011. — 20 p.
8. Ofitsynyy veb-sayt Natsional'noyi biblioteki imeni V.I. Vernads'koho (Web-site of the National Library named after V.I. Vernadsky). – Access mode: <http://www.nbuv.gov.ua/>
9. *Polubatko N. S.* Polityko-systemni vymiry heoekonomichnoyi kryzy (Political and geo-economic dimensions of systemic crisis); *NAN Ukrayiny; In-t svit. ekonomiky i mizhnar. vidnosyn.* — K., 2011. — 18 p.
10. *Petkova O. V.* Politychni imperatyvy pozytsionuvannya Ukrayiny v mizhnarodnomu informatsiyomomu prostori (Political imperatives positioning of Ukraine in the international information space); *In-t svit. ekonomiky i mizhnar. vidnosyn NAN Ukrayiny.* — K., 2010. — 20 p.
11. *Lutsenko A. V.* Stratehiyi «myakoyi syly» v heopolitytsi Spoluchenykh Shtativ Ameryky, Yevropeys'koho Soyuzu ta Rosiys'koyi Federatsiyi (Strategies «soft power» policy of the United States, European Union and Russian Federation); *NAN Ukrayiny, In-t svit. ekonomiky i mizhnar. vidnosyn.* — K., 2010. — 20 p.
12. *Ihoshyna Zh. B.* Transformatsiya arabs'kykh krayin v konteksti protsesiv hlobalizatsiyi (The transformation of Arab countries in the context of globalization); *Nats. un-t «Odes. yuryd. akad.»* — O., 2011. — 19 p.
13. *Bilets'ka Yu. O.* Formuvannya etnichnoyi identychnosti dominantnykh spil'not Krymu: politykukul'turolohichnyy aspekt (Formation of ethnic identity dominant communities of Crimea: the political-cultural aspect); *Tavr. nats. un-t im. V.I. Vernads'koho.* — Simf., 2011. — 19 p.
14. *Lens'kyi P. S.* Tsentral'noaziys'kyi vektor polityky KNR u haluzi rehional'noyi bezpeky v postbipolyarnyy

period (Central Asian vector policy of China in the field of regional security in the post-bipolar period); *NAN Ukrainy, In-t svit. ekonomiky i mizhnar. vidnosyn.* — K., 2010. — 21 p.

15. *Lisovs'kyi V.M.* Tsentr-peryferiyni vidnosyny v terytorial'no-politychniy systemi derzhavy z pozytsiy prostorovoyi identyfikatsiyi (Centro-peripheral relations in the territorial-political system of the state from the standpoint of spatial identification); *Mykolayiv. derzh. humanit. un-t im. P.Mohyly.* — Mykolayiv, 2007. — 21 p.

Дашевська Ольга Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля
Адреса: 49000, вул. Набережна Леніна, 18
E-mail: dashevskay@mail.ru

Dashevs'ka Olga Volodymyrivna – PhD in economics, associate professor
Alfred Nobel university in Dnipropetrovsk
Address: 18, Naberezhna Lenina Str., Dnipropetrovsk, 49000, Ukraine
E-mail: dashevskay@mail.ru